



קווים מנחים לייצוג ילדים ונוער מטעם מערך ייצוג קטינים

בסיוע המשפטי, משרד המשפטים

נובמבר 2021

א. רקע

1. מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי מעניק מדי שנה סיוע משפטי לכ- 5300 ילדים ונוער בהליכים אזרחיים חדשים ומייצג מדי רגע נתון כ- 11 אלף ילדים ונוער.
 2. מרבית ההליכים המשפטיים הינם הליכים לפי חוק הנוער (טיפול והשגחה), התשי"ך – 1960, המתנהלים בבית המשפט לנוער, או הליכי מעמד אישי, המתנהלים בבתי משפט לענייני משפחה או בבתי דין דתיים. כמו כן, הסיוע המשפטי מייצג קטינים נפגעי עבירות מין חמורות בהליכים פליליים מכוח תיקון 20 לחוק הסיוע המשפטי, התשל"ו – 1972, משנת 2017, קטינים בהליכי אימוץ ובמקרים ספורים בהליכים משפטיים אחרים.
 3. במרבית המקרים, הייצוג המשפטי מתחיל בהחלטה של ערכאה שיפוטית, המורה על מינוי אפוטרופוס לדין לקטין, שעניינו נידון בפניה. הייצוג שניתן לקטין מטעם מערך ייצוג קטינים נמשך כל עוד ההליכים המשפטיים בעניינו של הקטין תלויים ועומדים או עד להחלטה שיפוטית אחרת.
 4. אדני תחום ייצוג קטינים הונחו לפני כ- 15 שנים במסגרת דו"ח "ועדת המשנה בנושא ייצוג נפרד לילדים בהליכים אזרחיים" בראשות כב' השופטת סביונה רוטלוי (דו"ח המשנה בעניין ייצוג בראשות ד"ר תמר מורג) (להלן: "ועדת רוטלוי"). ועדת רוטלוי ביקשה ליישב את הדין והפרקטיקה בישראל עם מחוייבויותיה של מדינת ישראל במישור הבינלאומי, בהתאם להוראות האמנה בדבר זכויות הילד (עליה חתמה ישראל ואותה אשררה (1991)).
 5. ועדת רוטלוי התייחסה לעילות למינוי מייצג לקטין בהתייחס לסוגים שונים של הליכים: משפחה, נוער ואימוץ וכן היא התייחסה לדרכי הייצוג – האופן שבו על המייצג למלא את תפקידו.
- ביחס להליכי נוער והליכי אימוץ המליצה הועדה על ייצוג במתווה נרחב, מתוך הנחה שחלק מהעילות להתערבות עו"ס לחוק הנוער (טיפול והשגחה) בעניינו של קטין מצביעות לכאורה על ניגוד עניינים בין הקטין להורה. במקרים כאמור ישנו חשש ממשי כי ההורים אינם מסוגלים לייצג כראוי את ילדם ועל כן טובתו של הקטין כי ימונה לו מייצג נפרד שישמיע את קולו ויקדם את האינטרסים שלו במנותק מהאחראי עליו.



ביחס לתחום דיני המשפחה הכללי, ככלל, ההמלצה של ועדת רוטלוי היתה, כי נקודת המוצא היא שההורים הם המייצגים את הקטין והסכסוך ביניהם אינו מונע מהם מלייצג את הקטין ולהציג עמדות העולות בקנה אחד עם טובתו. יש מקום לייצוג נפרד לקטין כאשר במסגרת ההליך צפויה פגיעה של ממש בזכויות הילד, צרכיו או האינטרסים שלו ויש בייצוג כדי למנוע או לצמצם פגיעה זו. כך למשל במצבים של סכסוך קשה בין ההורים, נתק בין הקטין לבין הוריו או כאשר עסקינן בזכויות חינוך או בריאות של הקטין, וכדומה.

המלצות וועדת רוטלוי משקפות את ההכרה של המשפט הבינלאומי המחייב בזכותם של קטינים לנגישות לצדק, הכוללת בחובה את זכותם להשתתפות מהותית ולייצוג נפרד, במקרים בהם קיים חשש לניגוד עניינים בין הקטין לבין אחד מהצדדים להליך. הן משקפות את ההבנה, כי לא ניתן להכריע מהי "טובתו של הילד", מבלי לשמוע את קולו של הילד הספציפי שעניינו נידון בפני בית המשפט.

6. אף שהמלצות ועדת רוטלוי טרם עוגנו בחקיקה, בפועל מרבית ההמלצות והעקרונות אותם ביקשה הוועדה לקדם חלחלו אל התודעה הציבורית, המשפטית והרווחתית, באופן שהוביל להכרה הולכת וגוברת בזכותם של ילדים ובני נוער לנגישות לצדק. בין היתר, בעשור האחרון אנו עדים לעלייה דרמטית בהיקף ההחלטות השיפוטיות בבתי משפט לנוער, ולאחרונה גם בבתי משפט לענייני משפחה ובתי דין דתיים, המורות על מתן ייצוג עצמאי לקטינים, באמצעות מינוי אפוטרופוס לדין לקטין מטעם מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי.

7. כפועל יוצא, בשנים האחרונות ניצבת לפתחו של הסיוע המשפטי הזכות והאחריות הציבורית לפעול להמשך יישום המלצות וועדת רוטלוי, לעיצוב דמותו של "עורך דין לילדים" בישראל, לקידום זכות הנגישות לצדק של ילדים ונוער בהליכים אזרחיים בעניינם ולהבטיח כי השירות המשפטי שניתן לילדים ונוער מטעם הסיוע המשפטי יהיה מיטבי.

גיבוש הקווים המנחים המקצועיים לעורכי דין לילדים בתחום האזרחי מהווה אבן דרך משמעותית בתהליך זה.

8. מסמך זה מאגד, את ההנחיות המקצועיות לעורכי דין המייצגים קטינים מטעם מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי אשר גובשו בשנים האחרונות. בנוסף, קיימות הנחיות כלליות המחייבות את כלל עורכי הדין העובדים עם הסיוע המשפטי וכן קיימות הנחיות פרטניות לייצוג קטינים בהליכים משפטיים ספציפיים, המחייבים התמחות ייחודית, כגון ייצוג קטינים נפגעי עבירות מין חמורות וייצוג קטינים בהליכי אשפוז פסיכיאטרי בכפיה.

9. הנחיות אלה הן תמצית של גוף ידע וניסיון שנצבר במהלך השנים וגובש בשיח עמיתים מקצועי ומתמשך. ההנחיות גובשו על ידי צוות עורכי הדין שמרכיבים את מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי - "עורך דין משלי" (עובדי הסיוע המשפטי ועורכי הדין החיצוניים הפועלים מטעם מערך הייצוג) - ונסמכים על המלצות דו"ח וועדת רוטלוי, ועל הוראות המשפט הבינלאומי. חקיקה ופרקטיקה במדינות אחרות היוו בסיס גם הן, לצד מחקרים אמפיריים הקיימים בעולם



בתחום הייצוג, פסיקת בתי המשפט בישראל, והניסיון המקצועי שהצטבר בסיוע המשפטי בעשור האחרון.

10. ההנחיות מעודכנות מעת לעת, לאור התפתחויות נורמטיביות ושינויים במציאות המשפטית והחברתית של אוכלוסיית הלקוחות הקטינים של מערך ייצוג קטינים.¹

11. אנו תקווה, כי לא רחוק היום בו המחוקק הישראלי ימצא לנכון לעגן בחקיקה ראשית את זכותם של ילדים ונוער לנגישות לצדק, לרבות זכותם להליך הוגן ולייצוג עצמאי בהליכים משפטיים המשפיעים על חייהם, ואת סטנדרט הייצוג המקצועי והייחודי לו הם זכאים.

12. תודתנו נתונה לכל השותפים אשר השקיעו מזמנם היקר, קראו, העירו, האירו את עינינו ותרמו לטייב ולגבש את הנוסח הסופי של ההנחיות.

ב. הגדרות

מייצג - אפוטרופוס לדין או עורך דין שמונה לקטין על ידי בית המשפט והסיוע המשפטי או ישירות על ידי הסיוע המשפטי.

ממונה מחוזי - ממונה מחוזי על ייצוג קטינים באחד ממחוזות הסיוע המשפטי.

בית משפט - בית משפט לנוער, בית משפט לענייני משפחה, בית דין רבני/שרעי/דרוזי, בית משפט שלום/מחוזי/עליון, רשם הוצאה לפועל או כל ערכאה שיפוטית אחרת.

גורם מוסמך – בית משפט או רשות מנהלית מוסמכת להכריע בזכויותיו של הקטין (כגון וועדת תכנון טיפול והערכה, וועדת תסקירים, וועדה פסיכיאטרית, ועדת אבחון).

ג. תפקיד המייצג - כללי

13. תפקיד המייצג לייצג את הקטין בהליך המשפטי בין כעורך דינו של הקטין ובין כאפוטרופוס לדין לקטין ובהתאם לעקרונות המפורטים במסמך זה.

14. המייצג של הקטין פועל בתוך זירה משפטית שיש בה גורמים רבים – הוריו של הקטין ובאי כוחם, עובדים סוציאליים לסדרי דין, לחוק נוער או לחוק האימוץ, מומחים שממנה בית המשפט, נציגי היועץ המשפטי לממשלה ועוד. בתוך זירה משפטית זו ישנה חשיבות לשמירת מהות תפקידו של המייצג כמייצג הקטין בלבד, עצמאותו ואי תלותו.

15. הלקוח של המייצג הינו הקטין, והקטין בלבד. זאת, בין אם המייצג משמש כבא כוחו של הקטין (ובכך מייצג את עמדותיו ורצונותיו של הקטין בלבד) ובין אם הוא משמש כאפוטרופוס לדין של

¹ כך למשל, עודכנו ההנחיות בעקבות תיקון 20 לחוק הסיוע המשפטי משנת 2017, אשר קבע את זכותם של קטינים נפגעי עבירות מין חמורות לליווי וסיוע משפטי בהליכים הפליליים והמנהליים המתקיימים בעניינם וכן בעקבות עליה בהיקף המינויים של מייצגי קטינים בהליכי מעמד אישי בשנים האחרונות.



הקטין (ובכך מייצג את טובתו של הקטין – מכלול הזכויות, הצרכים והאינטרסים של הקטין, לרבות עמדותיו ורצונותיו),

16. כך למשל, יש לזכור כי האפוטרופוס לדין אינו נאמן להורים והם אינם לקוחותיו; הוא אינו איש טיפול, אינו מומחה, אינו מאבחן או כותב חוות דעת. אפוטרופוס לדין אינו מתאם הורי, ואינו מהווה תחליף למרכז קשר או לדמות מפקחת אחרת על מפגשים בין הורה לילד או על ביצוע הסדרי שהות בין קטין לבין הוריו, יש להותיר תפקידים אלה לגורמים האמונים על כך. אין בכך לגרוע מהאפשרות של אפוטרופוס לדין לפנות לבית המשפט בכל בקשה הדרושה לצורך הייצוג, לרבות נוכחות במפגשים בין הקטין לבין גורם כלשהו.

17. יש חשיבות רבה להקפיד על שמירת גבולות התפקיד, בייחוד בשל החשש כי עירוב תפקידים נוספים יביא לפגיעה באמון שבין הקטין לבין המייצג.

ד. עקרונות יסוד בייצוג קטינים

עקרון 1: מתכונת הייצוג

א. מייצג שמונה כבא כוחו של הקטין יפעל כעורך דינו של הקטין לכל דבר ועניין וייצג את רצון הקטין ואת עמדותיו.

ב. מייצג שמונה כאפוטרופוס לדין לקטין יפעל כמי שמייצג את טובתו של הקטין (מכלול הזכויות, הצרכים והאינטרסים שלו, לרבות עמדותיו ורצונותיו), ובד בבד יקדם את זכותו של הקטין להשתתף בהליכים, ולהביע את רצונו ועמדותיו בפני מקבלי ההחלטות בעניינו.

(1) בגיבוש עמדתו וטיעונו ייתן האפוטרופוס לדין משקל הולך וגובר לרצון הקטין בהתאם לגילו, בגרותו וכשריו המתפתחים.

(2) גיבש האפוטרופוס לדין עמדה בדבר טובת הקטין שאינה עולה בקנה אחד עם עמדותיו, יציג בפני בית המשפט גם את עמדת הקטין, כפי שזה הביעה בפניו. זאת, לאחר שהציג בפני הקטין את מסקנותיו והכין אותו לאופן הייצוג בפני בית המשפט.

(3) ביחס לקטין אשר מלאו לו 15 יפעל האפוטרופוס לדין כעורך דינו של הקטין וייצג את רצונו ואת עמדותיו של הקטין לאחר ששיתף את הקטין בעמדתו בדבר טובתו של הקטין בעניין.

ואולם, רשאי אפוטרופוס לדין של קטין שגילו עולה על 15 שנים, להציג גם את עמדתו בדבר טובת הקטין ולא רק את עמדת הקטין, בהיוועצות עם הממונה המחוזי, בהתקיים אחד התנאים הבאים:

1. חרף ניסיונות נשנים מצד האפוטרופוס לדין לבסס קשר עם הקטין, הקטין מסרב ליתן הנחיות או לשתף פעולה עם האפוטרופוס לדין בעניין הנדון;



2. לקטין מגבלות קוגניטיביות, רגשיות או נפשיות אשר מגבילות את יכולתו להנחות את המייצג;

3. עמדת הקטין מעמידה אותו בסכנה פיזית או רגשית חמורה ומיידית.

ג. ללא קשר למתכונת הייצוג, המייצג יפעל תוך שיתוף והיוועצות עם הקטין, מתן מידע מלא ככל שניתן לקטין, בהתאם לכשריו וגילו, וככל האפשר תוך קידום הסכמות ובניסיון לגשר בין עמדותיו של הקטין לבין טובתו, כפי שהמייצג תופס אותה.

תפקידיו של המייצג

בין אם המייצג משמש כעורך דין של הקטין ובין אם הוא מונה לשמש כאפוטרופוס לדין של הקטין, לא ניתן לגבש עמדה ביחס לטובתו של הקטין, מבלי לפגוש ולשוחח עימו, להכיר לעומק את הקטין, את נסיבות חייו, ואת עמדותיו ביחס להליך ולדרכי הטיפול בעניינו.

כמו כן, לצורך גיבוש עמדה ביחס לטובת הקטין, ומתן ייצוג מקצועי, חיוני לבסס הכרות עם הורי הקטין, הדמויות המשמעותיות בחייו, והגורמים המטפלים בו. כמו כן, לצורך הבנת צרכיו של הקטין ובחינת טובתו, המייצג ישוחח עם אנשי המקצוע המעורבים בחייו של הקטין – במסגרות החינוכיות, מסגרות הטיפול וכדומה או יקבל מהם מידע בכתב.

על המייצג להבין מה חשוב לקטין, להקשיב לקטין ולנסות ככל שניתן לגשר בין רצונו לבין טובתו.

על המייצג להיפגש עם הקטין – הלקוח, בסביבתו הטבעית, ולאפשר לקטין לשוחח עמו ביחידות. המייצג יסביר לקטין את תפקידו, כיצד ניתן ליצור עמו קשר במידת הצורך ומה צפוי בהמשך ההליך המשפטי. מיקום המפגש מסור לשיקול דעת המייצג, תוך היוועצות בממונה המחוזי על ייצוג קטינים בסיוע המשפטי. למעט במקרים חריגים, ייערכו המפגשים במקום שהות הקטין או במקום ניטראלי. כאשר במוקד ההליך המשפטי עומדת סוגיית מגוריו או מקום שהות של הקטין, המייצג יבקר, ככל שניתן, בבתי שני הוריו של הקטין (או בכל מקום אחר בו שוהה דרך קבע).

על המייצג להיפגש עם הקטין בהתאם להתפתחויות בהליך המשפטי ובחייו של הקטין וייפגש עמו בצמתים מרכזיים בהליך המשפטי. המייצג יפגוש את הקטין אחת לחצי שנה, לכל הפחות. במקרים חריגים, ובאישור הממונה המחוזי, ניתן להקטין את תדירות המפגשים, אולם בכל מקרה, המייצג יפגוש את הקטין לפחות אחת לשנה.

עם מינויו, האפוטרופוס לדין הופך צד להליך, בשם הקטין, ומקבל גישה לכל המסמכים המשפטיים המצויים בתיק בית המשפט שבו הוא מונה, בכפוף להחלטת הערכאה השיפוטית. כמו כן האפוטרופוס לדין מוסמך לקבל מסמכים מגורמים נוספים – גורמי חינוך, בריאות ורווחה הולונטיים להליך.

על המייצג ללמוד את חומר הראיות הקיים בתיק בית המשפט ולאסוף ראיות באופן עצמאי בשם הקטין.



על המייצג לעבוד יחד עם הקטין כדי לקבוע את האסטרטגיה של הייצוג ואת היעדים שמבוקש להשיג בהליך ולפעול באופן אקטיבי כדי לאסוף ראיות המקדמות את האסטרטגיה שגובשה.

במידת הצורך, ניתן להסתייע ביועצים הטיפוליים של מערך ייצוג קטינים לשם בניית הקשר עם הקטין.

ישנם מקרים בהם עמדתו הראשונית של הקטין מתנגשת עם טובתו, כפי שתופס אותה המייצג. לעיתים, לאחר השלמת איסוף הראיות ושיח מעמיק עם הקטין, המייצג ישנה את עמדתו ביחס לטובתו של הקטין. במקרים אחרים, כאשר המייצג מבסס קשר עם הקטין ורוכש את אמונו, הוא עשוי להצליח לשכנע את הקטין לבחון מחדש את עמדתו, ולשקול חלופות אחרות. בנוסף, מחקרים מלמדים כי למייצג תפקיד משמעותי כגורם "תומך החלטות" עבור הקטין וכי בקשר שבין הקטין לבין עורך הדין טמון פוטנציאל טיפולי לתהליך העצמה משמעותי עבור הקטין.

ייצוג על ידי אפוטרופוס לדין במקרה של "סרבנות קשר" של הקטין עם מי מהוריו

מקרים בהם קטין מסרב לקיים קשר עם אחד מהוריו, הינם דוגמא לסוג המקרים בהם רצונו המוצהר של הקטין מתנגש עם מה שנתפס, לכאורה, כטובתו – שמירה על קשר עם שני הוריו.

מתווה מתכונת הייצוג המפורט לעיל רלוונטי ותקף גם במקרים של סרבנות קשר. עצם קיומה של סרבנות קשר אינה מצדיקה, כשלעצמה, עקיפת רצונו של הקטין וביטול עמדותיו מחד גיסא, או ייצוג ישיר ללא הפעלת שיקול דעת של האפוטרופוס לדין – מאידך גיסא.

המייצג יחתור לבסס עם הקטין יחסי אמון שמאפשרים התחקות אחר רצון הקטין ועמדותיו האוטנטיות, ומיפוי מכלול הזכויות, הצרכים והאינטרסים של הקטין, מעבר להבעת הרצון המילולי גרידא. כמו כן, כאשר המייצג מבסס קשר עם הקטין ורוכש את אמונו של הקטין כאמור, הוא עשוי לסייע לקטין לבחון מחדש את התנגדותו לקשר ולבחון עמו אפשרויות לבניית קשר. כמפורט לעיל, הבעת עמדה מטעם האפוטרופוס לדין בניגוד לעמדת הקטין עצמו, תעשה תמיד בתיאום מראש עם הקטין, לאחר שהציג לו את מסקנותיו והכין אותו לאופן הייצוג בפני בית המשפט.

כבכל הליך, גם בהליכים בהם מתעוררות סוגייה של "סרבנות קשר", על המייצג לפעול להבטחת טובתו של הקטין במובן הרחב, ולמימוש מכלול הזכויות, הצרכים והאינטרסים של הקטין, לא רק סביב נושא חידוש הקשר.

עיקרון 2: ייצוג נאמן, מסור ואקטיבי

בייצוג הקטין יפעל המייצג בנאמנות, במקצועיות ובמסירות.

זאת, בהתאם להוראות סעיף 2 לכללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), התשמ"ו - 1986, הקובע כי "עורך דין ייצג את לקוחו בנאמנות ובמסירות, ללא מורא, תוך שמירה על הגינות, על כבוד המקצוע ועל יחס כבוד לבית המשפט" וסעיף 54 לחוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א – 1961, הקובע



כ"במילוי תפקידיו יפעל עורך הדין לטובת שולחו בנאמנות ובמסירות, ויעזור לבית המשפט לעשות משפט".

נאמנות המייצג הינה **לקטין**, ולקטין בלבד (בין אם הוא מייצג את טובתו של הקטין או בין אם הוא משמש כבא כוחו של הקטין), וזאת ללא קשר לגיל הקטין או לכשריו ההתפתחותיים.

ייצוג נאמן של קטין משמעותו, **בראש ובראשונה** - הקפדה על כך שטובתו של הקטין (מכלול הצרכים, הזכויות והאינטרסים שלו) תעמוד במוקד תהליך קבלת ההחלטות בעניינו.

המייצג יפעל לשימור מקומו ותפקידו כמייצג של הקטין. במידת הצורך המייצג יסתמך על חוות דעת מומחים, יציג ראיות מטעמו או יבקש מבית המשפט למנות מומחה/עו"ס לחוק לצורך קבלת חוות דעת מקצועית טיפולית.

עיקרון 3: עצמאות

המייצג יהא עצמאי ובלתי תלוי בכל גורם אחר, לרבות נציגי המדינה (שירותי הרווחה, הבריאות, החינוך ו"כ היועמ"ש), בית המשפט, ובני משפחתו של הקטין. וזאת בכפוף להוראות הדין, להנחיות שיפוטיות, לפיקוח המקצועי של מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי, לחובותיו של עורך הדין כלפי בית המשפט כ- officer of the court ולחובת הנאמנות לקטין.

על המייצג לפעול לשמור על עצמאותו בכל עת ומול כל גורם ולהימנע מראש, ככל שניתן, מסיטואציות שעלולות להעמידו במצב של ניגוד עניינים. זאת, לרבות הצורך לבחון אם בנסיבות המקרה יש חשש לניגוד עניינים בייצוג מספר אחים קטינים.

כמו כן, האפוטרופוס לדין יימנע מלנקוט צעדים אשר עלולים לפגוע באמון שבינו לבין הקטין הלקוח, או במהות תפקידו כמייצג, כמפורט לעיל.

בכל מקרה של התלבטות בהקשר זה על המייצג להיוועץ בממונה המחוזי.

עקרון 4: קידום השתתפות אפקטיבית של הקטין בתהליך קבלת ההחלטות בעניינו

על המייצג לפעול לקידום זכותו של הקטין להשתתף באופן אקטיבי ואפקטיבי בהליך קבלת ההחלטות בעניינו, לרבות בגיבוש האסטרטגיה בתיק. זאת, באופן מתמשך וללא קשר לשאלה אם מדובר בעורך דין מייצג או באפוטרופוס לדין והכל בהתאם לגילו ולכשריו המתפתחים של הקטין.

העמדה המקצועית העקרונית של מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי הינה, כי לא תתכן הכרעה מושכלת וראויה בעניין טובתו של הקטין (מכלול זכויותיו, צרכיו והאינטרסים שלו), מבלי שקולו של הקטין הובא בפני מקבל ההחלטות באופן הישיר ביותר האפשרי.

יישום זכות השתתפות מתקיים על רצף של אפשרויות, שכוללת, בין היתר, צירופו של הקטין כצד מלא להליך המשפטי, או לועדות מקצועיות המתקיימות בעניינו, הגשת עמדה מטעמו באמצעות נציג, שמיעת הקטין במישרין על ידי בית המשפט או וועדות מקצועיות, בנוכחות הצדדים או בנפרד,



כתיבת מכתב לשופט, ועוד. חלק מההיבטים של זכות ההשתתפות מעוגנים בחקיקה הישראלית (ר' למשל סעיף 8 לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך – 1960 ופרק ב' לתקנות בית משפט לענייני משפחה (סדרי דין), התשפ"א – 2020), חלקם בפסיקה ובפרקטיקה של הערכאות המשפטיות השונות.

ייצוג עצמאי הינו אחת הדרכים למימוש זכות ההשתתפות של הקטין, אולם היא איננה מייתרת את ההשתתפות הישירה של הקטין, בדרכים אחרות ונוספות.

על המייצג לבחון, ביחס לכל נקודת זמן וכל סוגיה העומדת לדיון, מהי עמדתו של הקטין, האם הקטין מעוניין ומסוגל להשתתף בתהליך קבלת ההחלטות ואת אופן ההשתתפות המתאים.

על המייצג להוות גורם תומך עבור הקטין בהליכים המשפטיים ולהציע אפשרויות שונות לקטין כדי להתאים עבורו את הסיטואציה ברגע האמת. למשל, להוציא צדדים מסויימים מהאולם, להציע כי הגורם המוסמך ישוחח עם הקטין בלשכה או בדיון נפרד, להגיש מסמך בכתובים בשם הקטין (מכתב או ציור) או להמשיך ולטעון בשמו.

על המייצג לקיים עם הקטין שיח כן ופתוח של תיאום ציפיות ביחס למשקל שיינתן לעמדתו במסגרת תהליך קבלת ההחלטות בעניינו על ידי הגורם המוסמך, בשים לב בין השאר להליך בו מדובר.

לקטין תמיד נתונה הזכות לבחור שלא להשתתף!

אין לכפות השתתפות ישירה או באמצעים אחרים על קטין שאינו מעוניין בכך. יש להבטיח כי הגורם המוסמך מקפיד על תנאי השתתפות שמכבדים את חופש הבחירה של הקטין כיצד והאם להשתתף וכי הוא מקבל את התנאים התומכים בהשתתפות מיטיבה ולא מזיקה (עיקרון ה- Do No Harm).

בהקשר זה יצויין, כי ישנם מקרים בהם נעשה שימוש לרעה בזכות ההשתתפות, על מנת לקדם אינטרסים של צדדים אחרים להליך, שאינם בהכרח עולים בקנה אחד עם האינטרסים של הקטין, או אף מנוגדים להם.

תפקידו של המייצג להגן על הקטין מפני כפיית השתתפות או השתתפות פוגענית ולהבטיח את מימוש זכויותיו של הקטין המעוגנות בהוראות דין ספציפיות, בכל הנוגע לאופן מימוש זכות ההשתתפות.²

² ר' בעניין זה למשל סעיף 9א לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך – 1960; חוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), תשט"ו 1955.



עיקרון 5: ייצוג הוליסטי

א. על המייצג לשמור על קביעות ורציפות בייצוג - קביעות והמשכיות בייצוג הינם חיוניים עבור קטנים ובני נוער, בייחוד קטינים בסיכון, אשר חווים חוסר יציבות ותחלופה גבוהה במיוחד בדמויות הטיפול ובקבוצת השווים סביבם.

המינוי שניתן למייצג מטעם הסיוע המשפטי הוא אישי ועל המייצג להקפיד על רציפות בייצוג לאורך כל ההליכים המשפטיים וההליכים הנלווים, בהתאם לקביעת בית המשפט, וכן בהליכים נוספים הקשורים לקטין, ככל האפשר.

המייצג ימשיך לייצג את הקטין עד לתום ההליכים המשפטיים בעניינו. בטרם סיום הייצוג, או עם סיומו, על המייצג לשוחח עם הקטין על סיום הייצוג, להסביר לו את זכויותיו המשפטיות בהקשר להליך המשפטי, לרבות זכאותו לסיוע המשפטי בהמשך, במגבלות הרלוונטיות.

כאשר ההליכים המשפטיים בעניינו של הקטין מסתיימים על רקע הגעתו של הקטין לבגרות (כפי שקורה לא אחת בהליכי נזקקות על פי חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך – 1960), על המייצג להבהיר לקטין את זכויותיו השונות, לרבות האפשרות כי קיימת לו זכות להמשך קבלת סיוע משפטי, וזכויותיו לקבלת שירותים סוציאליים שונים.

החלפת זהות המייצג

לעיתים מתעורר הצורך בהחלפת זהות המייצג, מסיבות שונות - ליקויים שהתגלו בתפקודו של המייצג, מעבר של הקטין או ההליך המשפטי למחוז מרוחק, בקשה של הקטין, שינוי בהרכב מאגר עורכי הדין המייצגים קטינים מטעם הסיוע המשפטי ועוד. החלפת זהות המייצג לקטין מסורה לשיקול הדעת של הממונה המחוזי על ייצוג קטינים, המבוסס, בין היתר, על הפיקוח והליווי המקצועי שלו בתיקי ייצוג קטינים.

יובהר כי בקשה להחלפת זהות המייצג יכולה להגיע רק מצד הקטין עצמו, מעורך הדין המייצג (במקרים חריגים) או מצד הערכאה השיפוטית. פניות בעניין זה מצד בא כח אחד הצדדים להליך או צד ג' יטופלו על ידי הסיוע המשפטי כפניית ציבור.

בכל אחד מהמקרים הנ"ל הממונה המחוזי יקבל החלטה בבקשה, תוך הוועצות על הממונה הארצית על ייצוג קטינים, על בסיס השיקולים והנתונים הבאים:

- האינטרס של הקטין ברציפות והמשכיות הגורם המייצג
- חשיבות יחסי האמון בין המייצג לבין הקטין-לקוח
- עמדת עורך הדין המייצג והאם המייצג פעל בעניינו של הקטין בהתאם להנחיות המקצועיות של מערך ייצוג קטינים



• עמדת הקטין ביחס לאפשרות החלפת המייצג. בתוך כך, יבחן הממונה המחוזי האם מדובר בעמדה אותנטית של הקטין והאם יש מקום לגשר בין הקטין-לקוח לבין המייצג שלו.

ב. המייצג יכול להסתייע במידת הצורך, בצמתים מרכזיים של ההליך או סביב דילמות המתעוררות בייצוג או סוגיות לבר-משפטיות, במומחים ובגורמי טיפול, לרבות ביועצים טיפוליים מטעם מערך ייצוג קטינים בסיוע המשפטי וכן להיוועץ עם הממונה המחוזי על ייצוג קטינים, עם גורמי הטיפול המטפלים בקטין, ובמקרה הצורך – להסתייע בחוות דעת מומחה.

ג. על המייצג לבחון באופן שוטף, יחד עם הקטין, את מכלול ענייניו המשפטיים של הקטין ומיצוי זכויותיו השונות, גם אם חורגים מתחום ההליך המשפטי המקורי בו מונה.

ה. חסיון וסודיות ביחסים שבין המייצג ללקוח הקטין

מידע בענייניו של קטין, שהגיע לידי המייצג במסגרת תפקידו, חובה עליו לשומרו בסוד.

על אף האמור, המייצג רשאי להעביר לעו"ס לחוק הנוער מידע הנחוץ לצורך מניעת סיכון פיזי חמור ומייד ללקטין, באישור הממונה המחוזי על ייצוג קטינים. ככל שניתן, בטרם העברת המידע יש לפעול לקבלת הסכמת הקטין ושיתוף הפעולה שלו למסירת המידע.

אין באמור לעיל כדי לפגוע בהוראות סעיפים 262 (מניעת פשע) לחוק העונשין, התשל"ז – 1977, בסעיף 90 לכללי האתיקה המקצועית של לשכת עורכי הדין.

לאור הוראות החסיון החלות ביחסי עורך דין לקוח, חל איסור על מייצג קטין (בין אם הוא אפטרופוס לדין ובין אם הוא בא כוחו של הקטין) להעיד בבית המשפט או בפני גוף חוקר.

לידיה רבינוביץ', עו"ד

ממונה ארצית על ייצוג קטינים

הנהלת הסיוע המשפטי

משרד המשפטים